

LEGISLATÍVNE ZMENY V ZDAŇOVANÍ PRÍJMU Z PRÁCE A ICH VPLYV NA NÍZKOPRÍJMOVÉ SKUPINY

Legislation Changes in Income Taxes and their Effect on Low Wage Earners

Mgr. Michal Páleník, PhD.
Fakulta managementu UK
Obdojárov 10, 820 05 Bratislava
e-mail: michal.palenik@fm.uniba.sk

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0722 – Sociálna pasca – náklady a cesta von.

Abstrakt: Výpočet čistého príjmu z hrubého príjmu člena domácnosti je v prípade viacčlennej domácnosti v súbehu s dávkami v hmotnej núdzi komplikovaný proces. Vstupuje doň dvadsať zákonov, ktoré majú rôznu vnútornú štruktúru. Za posledné roky sa viacero z týchto zákonov menilo. V článku sa sústreďujeme na porovnanie čistého príjmu domácnosti dlhodobo nezamestnaných v hmotnej núdzi, ak sa jeden z jej členov zamestná. Ako bude vidno, medzi rokmi 2013 a 2019 sa mzdové náklady zamestnávateľa prakticky nemenili, avšak čistý príjem domácnosti stúpol o štvrtinu.

Abstract: Calculation of net income of a member of a household is complicated, mainly in case this person is a member of a larger household which is in material need with work income as well. This calculation is based on 20 legislation norms, which have significant differences in its structure. In this paper, we focus on comparison on net income of long-term unemployed household in material need, if one of its members enters a legal employment. As we show, between the years 2013 and 2019, labour costs of employers did not change, however, net income of such household increased by one fourth.

Kľúčové slová: daňové a odvodové zaťaženie, dlhodobá nezamestnanosť, súbeh dávok a pracovného príjmu

Keywords: social contributions and taxes, long/term unemployment, material need

JEL classification: H24, J38, J64

PROBLEMATIKA PRESUNU Z DLHODOBEJ NEZAMESTNANOSTI DO ZAMESTNANIA

Dlhodobá nezamestnanosť v súbehu s poberaním dávok v hmotnej núdzi vytvára riziko sociálnej pasce, teda stavu, keď domácnosť ani nemá ambíciu zlepšiť svoj stav zamestnaním sa. Jedným z predpokladov, aby v domácnosti poberateľov dávok v hmotnej núdzi prebehla diskusia o získaní legálneho zamestnania, musí byť reálne finančné polepšenie si domácnosti.

Nanešťastie, legislatíva o tom, koľko domácnosť dostane financií od zamestnávateľa a rôznych aktérov verejného sektora, je komplikovaná. Ide o vyše 20 zákonov, ďalšie desiatky vyhlášok, výnosov a opatrení, ktoré mali od roku 2012 230 novelizácií. Tieto zákony sú vnútorne veľmi rozdielne, napríklad pojem „príjem“ má v jednotlivých zákonoch iný obsah (niekedy obsahuje dane, niekedy nie, niekedy odvody, niekedy nie) a ani pojem „zamestnanec“ nie je jednotný. Dôsledkom je, že ľudia, ktorí majú istotu nízkych dávok, často neriskujú zamestnanie, ak vedia vopred výšku svojho budúceho príjmu.

Na odstránenie tejto informačnej asymetrie sme vytvorili mzdovú kalkulačku [dostupné online <https://www.iz.sk/kalkulacka>], ktorá konkrétnej domácnosti vypočíta jej budúci príjem.

DOMÁCNOSŤ A VÝPOČET JEJ PRÍJMU

Vzhľadom na komplikovanosť legislatívy sme museli použiť vyše 20 parametrov. Na základe nich po určitom zjednodušení vieme vypočítať príjem domácnosti.

Parametre sa týkajú štruktúry domácnosti a jej členov. Či v domácnosti je manžel/manželka, koľko je detí do 3 rokov veku, koľko v materskej škole (resp. medzi 3 a 6 rokov), koľko je na základnej škole (resp. si plnia povinnú školskú dochádzku), koľko je na strednej škole (s akým prospechom, interne alebo externe), koľko je nedospelých mimo škôl a koľko je iných dospelých členov domácnosti. Dôležitá je otázka o súčasnom príjme domácnosti z dávok v hmotnej núdzi, prípadne iný príjem a či je domácnosť v najmenej rozvinutom okrese.

O budúcom zamestnaní sú potrebné informácie o budúcej hrubej mzde, o čase, kedy zamestnanie začne, o vzdialenosti od miesta práce, a o tom, či zamestnávateľ spĺňa podmienky v §4 odsek 1 písmeno d body 4 a 5 zákona o sociálnom poistení¹.

Na základe zadaných parametrov potom vieme vypočítať príjmy z rodinnej politiky, z daňového systému alebo z systému dávok v hmotnej núdzi.

V rodinnej politike ide o prídavky na deti, ktoré bude domácnosť dostávať aj po zamestnaní, rovnako ako rodičovské prídavky. Pribudne nárok na daňový bonus (§33 zákona o dani z príjmov). Tento sa do 1. 1. 2019 mení. Deti na strednej škole môžu naďalej dostávať stredoškolské štipendiá (§149 zákona 245/2008 a §27 zákona 61/2015).

V daňovo odvodovej politike sú podstatné výnimky podľa §4 ods 1 písmeno d zákona 461/2003 a §12 odsek 1 písmeno a bod 2 zákona 580/2004, ktoré dokážu znížiť odvodové zaťaženie. Avšak s negatívnym dôsledkom, absenciou nemocenského a starobného poistenia. Vzhľadom na očakávanú nízku mzdu väčšina cieľovej skupiny neplatí dane z príjmov.

Systém dávok v hmotnej núdzi je ovplyvnený najmä osobitným príspevkom, ktorý bol zavedený 1. 1. 2014 a výrazne sa menil 1. 1. 2015² a aktivačným príspevkom, ktorý sa menil častejšie³. Zmeny v systéme dávok v hmotnej núdzi neboli, avšak čiastočne sa menili jednotlivé parametre.

Ako príklad môžeme uviesť domácnosť s dvoma rodičmi a dvoma deťmi, ktorá poberá dávky v maximálnej výške a jeden z rodičov sa zamestná od novembra 2018 za minimálnu mzdu (a pred zamestnaním bol dlhodobo nezamestnaný).

Ak jedno dieťa je do 3 rokov a druhé v materskej škole, domácnosť ma dávky 35 € a rodičovský príspevok 214 €, teda príjmy v októbri sú 297 €. Po zamestnaní (a vyplnení všetkých dokumentov) stúpne príjem na 1 022 €.

Ak je jedno dieťa v materskej škole a druhé na základnej, príjem domácnosti v októbri je 314 € a v novembri, po zamestnaní, 877 €.

Ak je jedno dieťa na základnej škole a druhé na strednej (s prospechom 2,2), príjem na dávkach je 347 €, a po zamestnaní 910 €

Ako vidno, všetky tieto faktory vplyvajú na príjmy domácnosti. Preto napríklad neexistuje pojem ako „domácnosť s dvoma deťmi“.

VARIABILITA PRÍJMU

Príjmy počas zamestnania môžu výrazne kolísať. Dávka v hmotnej núdzi je medzi mesiacmi rovnaká, viac-menej bez ohľadu na ročné obdobie alebo chorobu ľudí. V zamestnaní môže príjem kolísať kvôli chorobe človeka, odmenám zo strany zamestnávateľa, ale aj

1 znenie zákona: <https://www.iz.sk/sk/projekty/kniznica/zakon-461-2003#paragraf-4-1-d>

2 analýza vývoja osobitného príspevku: <https://www.iz.sk/kalkulacka/osobitny-prispevok>

3 všetky zmeny aktivačného príspevku: <https://www.iz.sk/kalkulacka/osobitny-prispevok>

legislatívnym dôvodom, napríklad výplata doplatku k daňovému bonusu počas daňového priznania v marci/apríli.

Medzi rokmi sa mení aj minimálna mzda (oveľa výraznejšie ako výška dávok v hmotnej núdzi), po dvanástich mesiacoch končí časť podpory zo strany štátu (najmä osobitný príspevok) či prázdniny spôsobia výpadok sociálnych štipendií.

Všeobecne sa dá povedať, že bývalý dlhodobo nezamestnaný má najvyšší príjem počas prvých 6 mesiacov, nižší počas ďalších šesť a potom ešte nižší. Dá sa však predpokladať, že po niekoľkých mesiacoch stúpne jeho pracovný príjem, či už zvýšením platu zamestnávateľom alebo nárastom čistej mzdy.

ZMENA PRÍJMOV MEDZI ROKMI

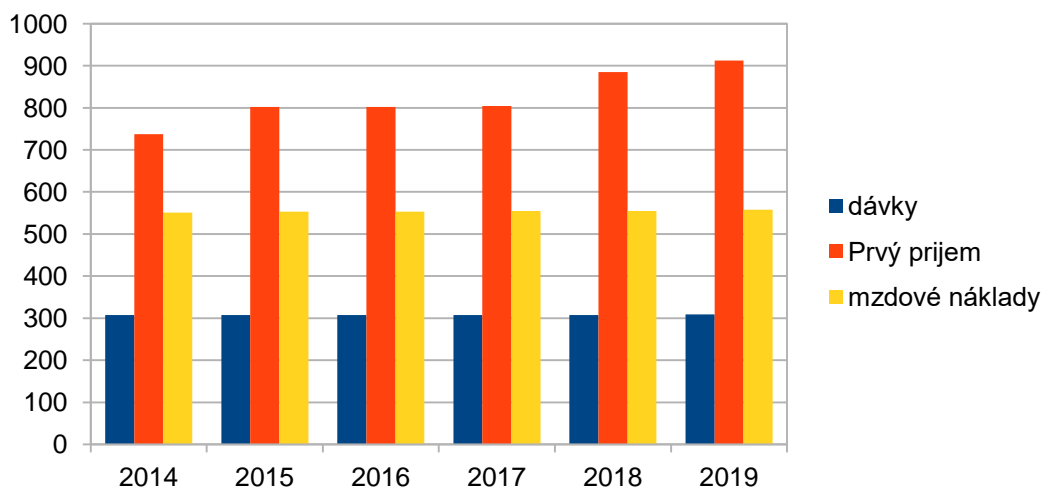
Predpokladajme domácnosť s dvoma deťmi (MŠ a ZŠ), ktorá poberá dávky v hmotnej núdzi a sú dlhodobo nezamestnaní. Dávky v hmotnej núdzi sa medzi rokmi 2014 a 2019 prakticky nemenili (307 – 310 €). Jeden z rodičov sa zamestnal za 520 €⁴ a druhý zostal naďalej evidovaný uchádzač o zamestnanie.

Tabuľka 1: Príjmy domácnosti dlhodobo nezamestnaných po zamestnaní za 520 €

rok	dávky	prvý príjem	mzdové náklady
2014	307	737	551
2015	307	802	553
2016	307	802	553
2017	307	804	555
2018	307	885	555
2019	309	912	558

Zdroj: mzdová kalkulačka, prepočty autorov

Ako vidno, mzdové náklady zostali prakticky nezmenené, mierny nárast je spôsobený nárastom minimálneho stravného (§152 Zákonníka práce). V jednotlivých rokoch bol nárast príjmu o 140 % až 195 % s rastúcou tendenciou.

4 520€ je minimálna mzda v roku 2019. Prepočty s nižšou sumou by spôsobili automatické navýšenie hrubej mzdy na minimálnu a skreslili by tak výsledky.

Na druhej strane, výrazne sa zvýšil čistý príjem domácnosti prvý mesiac po zamestnaní sa. Nárast je spôsobený zmenou daňového bonusu (rok 2019), zmenou osobitného príspevku (2015), novelizáciou zákona o hmotnej núdzi z mája 2017), drobné zmeny v stravnom a odpočítateľnej položky na dane. Kumulácia týchto zmien spôsobila nárast z 737 € na 912 €, teda o 24 %. Vzhľadom na infláciu je tento nárast ešte mierne vyšší.

Iná situácia je v prípade obdobnej domácnosti, avšak s rozdielom, že sa zamestná krátkodobo nezamestnaný člen domácnosti.

Tabuľka 2: Príjmy domácnosti krátkodobo nezamestnaných po zamestnaní za 520 €

rok	súčasný príjem	prvý príjem	mzdové náklady
2014	307	625	724
2015	307	627	726
2016	307	627	726
2017	307	629	728
2018	307	630	738
2019	309	657	741

Zdroj: mzdová kalkulačka, prepočet autorov

V tomto prípade bol nárast čistých príjmov domácnosti iba 5 % a nárast mzdových nákladov 2,3 %, spôsobený najmä novelou zdravotného poistenia z januára 2018.

ZMENA PRÍJMOV VRÁTANE ZMENY MINIMÁLNEJ MZDY

Medzi jednotlivými rokmi sa na rozdiel od dávok v hmotnej núdzi minimálna mzda menila⁵. Vykreslíme zmeny v situácii spôsobom, že zohľadníme nárast príjmu pri zamestnaní sa na minimálnu mzdu platnú v danom období oproti predošlým dávкам v hmotnej núdzi.

Tabuľka: nárast príjmu pri zamestnaní sa krátkodobo nezamestnaného

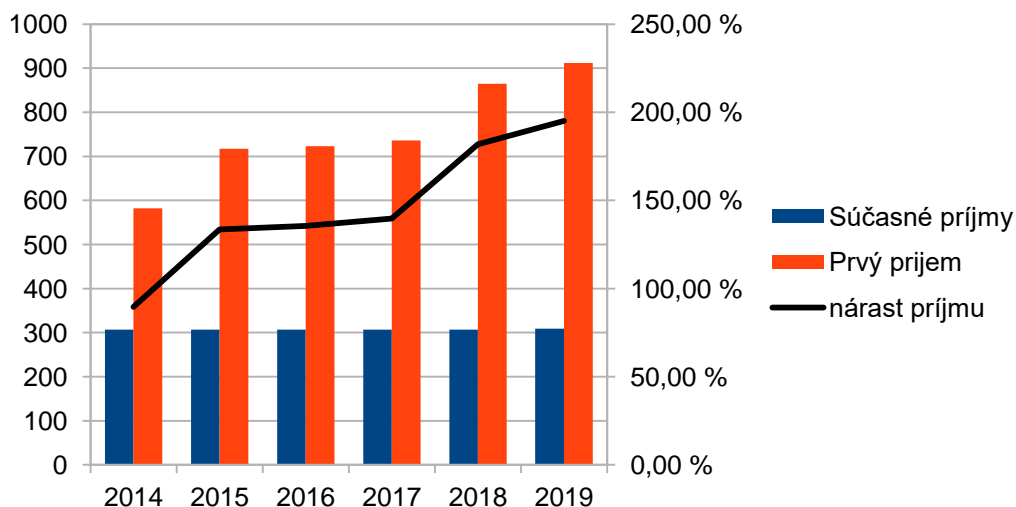
rok	súčasný príjem	prvý príjem	nárast príjmu
2014	307	574	86,97 %
2015	307	582	89,58 %
2016	307	586	90,88 %
2017	307	595	93,81 %
2018	307	604	96,74 %
2019	309	657	112,62 %

Zdroj: mzdová kalkulačka, prepočty autorov

Ako vidno, zatiaľ čo v roku 2014 stúpol príjem domácnosti o 87 %, v roku 2019 to je 113 %, teda viac ako dvojnásobne.

5 prehľad vývoja minimálnej mzdy: <https://www.iz.sk/sk/projekty/data/minimalna-mzda>

Graf: nárast príjmu dlhodobo nezamestnaného pri zamestnaní sa

Zdroj: mzdová kalkulačka, spracovanie autorov

Výraznejšia zmena je pri domácnostiach v hmotnej núdzi, kde sa zamestná dlhodobo nezamestnaný člen. Kým v roku 2014 bol nárast príjmu domácnosti o 90 %, v roku 2019 je to o 195 %, teda trojnásobne.

Tabuľka: nárast príjmu pri zamestnaní sa dlhodobo nezamestnaného

rok	súčasný príjem	prvý príjem	nárast príjmu
2014	307	582	89,58 %
2015	307	717	133,55 %
2016	307	723	135,50 %
2017	307	736	139,74 %
2018	307	865	181,76 %
2019	309	912	195,15 %

Zdroj: mzdová kalkulačka, prepočty autorov

V prípade tejto domácnosti, resp. v prípade bývalých dlhodobo nezamestnaných v hmotnej núdzi, ktorí sa zamestnali, prichádza v siedmom a trinástom mesiaci zamestnania k poklesu príjmu, vzhľadom na dĺžku možnosti poberania osobitného príspevku. V budúcich článkoch sa autori sústredia aj na porovnanie zmeny celkového príjmu počas prvého roku zamestnania oproti príjmu počas predošlého roku poberania dávok.

ZHRNUTIE

Medzi rokmi 2014 a 2019 prišlo k výrazným zmenám v legislatíve, ktorá ovplyvnila príjmy tých domácností, ktoré boli nezamestnané a jeden z ich členov sa zamestnal. U krátkodobo nezamestnaných sa pri ich zamestnaní nemenila prakticky žiadna legislatíva (iba mierne zmeny v parametroch stravného alebo zdravotného poistenia), a teda nárast ich príjmu pri zamestnaní za 520 € predstavoval 103 % až 105 % (a 113 % v roku 2019, spôsobené zmenou daňového bonusu). Absolútna výška však zostala prakticky nezmenená: 625 – 630 € (a 657 €

v roku 2019). Pri modelovaní zamestnania za minimálnu mzdu platnú v danom roku bol tento nárast 87 % až 113 %.

Výrazné zmeny nastali v prípade domácnosti v hmotnej núdzi, kde sa dlhodobo nezamestnaný člen zamestná. V prípade ich zamestnania za aktuálnu minimálnu mzdu by stúpil ich príjem o 90 % až 195 % s priebežne rastúcou tendenciou.

PRÍLOHA: ZOHLADNENÉ ZÁKONY

V mzdovej kalkulačke sú zohľadnené nasledujúce zákony:

1. 417/2013 Z.z. – zákon o pomoci v hmotnej núdzi (7 x zmenený, posledný 2017-05-01), §11, §12, §12, §12, §16
2. 311/2001 Z.z. – zákon ZÁKONNÍK PRÁCE (18 x zmenený, posledný 2018-05-01), §120, §122a, §152, §41, §76
3. 595/2003 Z.z. – zákon o dani z príjmov (28 x zmenený, posledný 2019-01-01), §11, §33, §33, §38
4. 5/2004 Z.z. – zákon o službách zamestnanosti (22 x zmenený, posledný 2021-01-01), §36, §53, §53a, §62
5. 245/2008 Z.z. – zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) (22 x zmenený, posledný 2019-09-01), §149, §28
6. 61/2015 Z.z. – zákon o odbornom vzdelávaní a príprave (5 x zmenený, posledný 2018-09-01), §27
7. 580/2004 Z.z. – zákon o zdravotnom poistení (28 x zmenený, posledný 2018-06-15), §11, §12
8. 561/2008 Z.z. – zákon o príspevku na starostlivosť o dieťa (4 x zmenený, posledný 2016-07-01), §5
9. 544/2010 Z.z. – zákon o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (3 x zmenený, posledný 2018-09-01), §4
10. 461/2003 Z.z. – zákon o sociálnom poistení (42 x zmenený, posledný 2019-01-01), §104, §4
11. 663/2007 Z.z. – zákon o minimálnej mzde (2 x zmenený, posledný 2018-05-01), §3
12. 650/2004 Z.z. – zákon o doplnkovom dôchodkovom sporení (13 x zmenený, posledný 2020-01-01)
13. 601/2003 Z.z. – zákon o životnom minime (3 x zmenený, posledný 2016-01-02), §2
14. 600/2003 Z.z. – zákon o prídavku na dieťa (4 x zmenený, posledný 2016-07-01), §8
15. 571/2009 Z.z. – zákon o rodičovskom príspevku (6 x zmenený, posledný 2017-05-01), §4
16. 336/2015 Z.z. – zákon o podpore najmenej rozvinutých okresov (3 x zmenený, posledný 2018-04-01), §3
17. 152/1994 Z.z. – zákon o sociálnom fonde (1 x zmenený, posledný 2018-05-01)
18. 131/2002 Z.z. – zákon o vysokých školách (10 x zmenený, posledný 2019-09-01), §96
19. 112/2018 Z.z. – zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch (5 x zmenený, posledný 2021-01-01), §5
20. 106/2013 Z.z. – vyhláška ktorou sa vykonáva zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti (2 x zmenený, posledný 2018-06-01), §10

21. 102/2006 Z.z. – vyhláška o priznávaní sociálneho štipendia študentom vysokých škôl (3 x zmenený, posledný 2014-09-01), §5
celkovo 21 zákonov a 231 zmien od roku 2012